

תכנית לימודים – ספר יהושע

הוראת ספרי נביאים

תלמידי כתות ג' לומדים תורה זו השנה השלישית. בשנה זו אנו מפגישים אותם לראשונה עם ספרי נביאים. ספרי נביאים ראשונים הם סיפורים מלאי תוכן עניין ובעלי משמעות רבה מאד בפיתוח האישיות המאמינה של התלמידים. בכיתה ג' אנו מתחילים בלימוד ספר יהושע. הוראת נביאים שונה במהותה מהוראת החומש, במספר דברים, ונמנה כמה מהם:

1. בתוכן - ספרי נביאים מתארים לנו את **עם ישראל בארצו**. אמנם, גם בחומש בראשית למדנו על האבות ופועלם בארץ אך הם עדיין אנשים יחידים, ובשאר החומשים עם ישראל מצוי במדבר ואינו מתמודד עם ההתיישבות בארץ על אתגריה. לפיכך, הוראת ספרי נביאים מאפשרת לנו לראות את מלוא המשמעות של עם היושב על אדמתו, ולהכיר את ההנהגה בישראל בצורתה הלאומית.
2. בסגנון - בניגוד לפרקי התורה, יחידות הלימוד סיפוריות, ארוכות ורציפות, ואינן משולבות בפרקי הלכה. בגיל הצעיר חשוב מאד שהמורה יבהיר את הסיפור המלא הפרוש לאורך הפסוקים, וממנו - את המסרים הראשיים. יש לשמור על עקרון הרצף, ולא "לפרק" את השלם ליחידות קטנות ומנותקות. לפיכך בהוראת נביא איננו מתמקדים בעיסוק פרשני. אנו לומדים את הפשט כאשר הפרשן יכול לסייע לנו כמורים, אך איננו נדרש להביאו לעיון בכיתה. אם נביא את הפירוש בכתה – יהיה זה בלשונו.

3. הדמויות - בספרי נביאים ראשונים בולטות דמויות מרכזיות, גדולי האומה ומנהיגיה. הלימוד מרוכז סביב פועלה של הדמות וסביב המסרים הנלמדים ממנה. מומלץ להיזכר בדרכי ההוראה והקניה של ערכים מתוך לימוד על דמויות (ר' קישור למסמך המיומנויות – [אפיון דמויות והכרת פועלם](#))

כבכל לימוד, מעורבותם של התלמידים בלימוד חיונית ביותר, והופכת את השיעור לחוויה ומקור להשראה.

מתי נתחיל ללמוד את ספר יהושע?

באופן טבעי היה נכון להשלים את לימוד כל החומשים לפני שמתחילים ללמוד את ספר יהושע, אולם מאחר ואנו רוצים שהתלמידים ילמדו גם את ספרי נביאים ראשונים בבית הספר היסודי, אנו מלמדים החל מכתה ג' את ספרי נביאים על הסדר. בדרך זו יוכל התלמיד לסיים את לימודיו בכתה ו' כאשר באמתחתו לימוד של חמשת חומשי תורה ונביאים ראשונים עד סוף ספר שמואל. בכתה ז' יחל המחזור השני של לימוד החומש וספרי הנביאים, והוא יתבסס על הידע והמיומנויות שהתלמידים רכשו ביסודי.

בשל כך עלינו להתחיל ללמוד את ספר יהושע עוד בטרם למדו הילדים את תקופת המדבר.

כיצד ניתן ללמד במקביל את ספר שמות ואת ספר יהושע?

הוראת נביא במקביל לתורה, היא דבר שיש לתת עליו את הדעת.

התלמידים עוסקים במקביל בשתי תקופות בחיי עם ישראל: בשיעורי תורה משה מוביל את העם במדבר, ובשיעורי נביא משה כבר מת, ויהושע מכניס את העם לארץ. בשיעורי תורה ישנם ציוויים על העתיד להיות בארץ ישראל ובספר יהושע מתגשמים חלק מציוויים אלו, כגון הברית בהר עיבל (יהושע ח'); ערי מקלט (יהושע כ') וכדו'.

לכאורה, זהו דבר בלתי אפשרי.

אולם למעשה הדברים אינם כך. מחקרים מראים כי בלאו הכי התפישה ההיסטורית מתפתחת אצל ילדים החל מגיל שתיים עשרה. לפני כן, הם מסוגלים לתאר אירועים היסטוריים כפי ששמעו או קראו, אבל אינם יכולים לראות את הקשר הברור בין אירועים שונים. מכאן שהסדר והחיבור בין אירועים (שעשויים להיות מרכיבים מרתקים של שיעור בנביא בכתות הגבוהות), אינם הדברים המרכזיים בהם עוסקים בגיל צעיר, אלא במרכיביו של כל אירוע אותו אנו לומדים בנפרד - הדמויות והתכנים השייכים לכל פרק.

ואכן, תלמידים נפגשים בנושאים מהתנ"ך לא תמיד על הסדר, כגון בשיעורי פרשת שבוע, או בהכרות עם דמויות שונות מספרי נביאים ראשונים (שמשון, אליהו) או כתובים (מגילת אסתר, מגילת רות). אין זה אומר שלא צריך "לעשות סדר" כללי לפני שמתחילים ללמוד, אלא שהדגש אינו על הרצף ההיסטורי, אלא על הסיפור והתוכן השייכים שבכל ספר.

ואמנם, על מנת לא לגרום לבלגן בעולמם של התלמידים, אנו ממליצים על שלשה דברים:

1. להתחיל ללמד את יהושע רק לאחר שהגענו לשמות פרק י"ז. כלומר: רק לאחר שפגשנו גם את דמותו של יהושע.

רק אחרי שהכרנו את שני מנהיגי העם, וכי יהושע הוא משרתו של משה, נוכל להשלים את התמונה כהקדמה ללימוד ספר יהושע. להלן מוצע המתווה של ספר יהושע והוא בן 35 שיעורים בלבד כך שאפשר להספיק את הספר גם אם מתחילים בחודש טבת/שבט.

לתשומת לב: מובן שאין זה אומר שאפשר לצמצם בלימודי תנ"ך, אלא שבדרך זו נקדיש בראשית השנה את 7 השעות ללימוד תורה, ולאחר סיום פרשת בשלח (טבת/שבט) נלמד נביא בהיקף של 2 ואף 3 שעות בשבוע.

2. עלינו ליצור לתלמידים תמונה בהירה של הסדר הכללי – נסביר לתלמידים כי לאחר שנים רבות בהן הנהיג משה את בני ישראל במצרים ובמדבר, משה מת ויהושע מונה תחתיו להכניס את בני ישראל את הארץ. התלמידים צריכים להכיר מה בא לפני מה – תורה לפני נביא הבהרה זו נחוצה בתחילת הלימוד של הספר. אך גם לאורך הלמידה צרי להזכיר מדי פעם את ההבדל בין תורה לנביא – במקום (מדבר / א"י) ובאישים (משה / יהושע).

3. השלמת פערים, כלומר: פרטים בספר יהושע המתייחסים לאירועים שקרו במדבר, לדוגמה: שנים וחצי השבטים התחייבו בפני משה "לעבור חלוצים" לפני העם, וכבר בפרק א יהושע מתייחס לכך. אירוע זה מתואר בספר במדבר פרק ל"ב. דוגמה נוספת: פרק ה' ביהושע מתאר את שביתת המן לאחר ארבעים שנה. תחילת ירידת המן מתוארת בספר שמות בפרק ט"ו. אלו פערים שיש להשלים בתוך הוראת פרקי יהושע, ויש לעשות זאת בחכמה בכל פרק שבו נדרשת הטרמה. בתחומים רבים בחיים הילדים רגילים למילוי פערים ומתייחסים לכך בטבעיות. אם אנו כמורים נדע להשלים את הפערים בדרך הנכונה נוכל להוביל אותם בבטחה להכיר את יהושע ותקופתו. ביחידות ההוראה נעסוק לעומק גם בסוגיות הסדר וההשלמה.

הצעה – שימוש בצירי מאורעות :

כאמור, הצענו להקדים ולהסביר לתלמידים, כנקודת פתיחה, כי בשיעורי תורה נמשיך ונלמד מה קורה לעם ישראל במשך ארבעים שנה במדבר, ואילו בשיעורי בנביא נתחיל ללמוד מה קורה כאשר הם נכנסים לארץ אחרי ארבעים שנה במדבר.

כדאי להיעזר מכאן ואילך בציר מאורעות שיהיה בכתה, בו נוכל להתקדם עם התלמידים בשני המישורים.

את הצירים כדאי למלא לאורך השנה, עם התקדמות הלימודים וכך, בסוף יחידת לימוד בתורה - מוסיפים את כותרת היחידה לציר הזמן בתורה, ובסוף יחידת לימוד בנביא - מוסיפים את כותרת היחידה לציר הלימוד בנביא.

דרך זו תסייע לתלמידים לשמור על רצף אירועים בכל אחד מן הספרים ותמנע בלבול.

חומש שמות (במדבר): שיעבוד מצרים – הולדת משה – מכות מצרים – יציאת מצרים – ירידת המן – מלחמת עמלק – מתן תורה - חטא העגל – הקמת המשכן – השראת שכינה במחנה ישראל
ספר יהושע (בארץ): מות משה – שליחת המרגלים – חצית הירדן – שביתת המן – ברית המילה – מלחמת יריחו – מלחמת העי הראשונה – מלחמת העי השנייה – הגבעונים – מלחמת מלכי הדרום – מלחמת מלכי הצפון – חלוקה והתנחלות – מותו של יהושע.

מתווה ההוראה של הספר

איננו מלמדים את כל פרקי הספר בצורה שווה.

הלימוד בכיתה ג' יתמקד בהוראת פרקים א' – י"ב ובפרקים כ"ב-כ"ד.

את פרקי הנחלות (י"ג-כ"א) ניתן לחלק לשני מרכיבים:

- המסגרת הסיפורית – כיצד חולקו הנחלות
- פרטי הנחלות - הגבולות והערים

אנו נתמקד במסגרת הסיפורית. אלו פרטים שהמורה יוכל לתאר לתלמידים בתמצות רב, תוך קריאת פסוקים נבחרים. אין להיכנס לפירוט של הגבולות והנחלות, אלא רק להצביע במפת ארץ ישראל על האיזור של כל שבט. את פרקי ההתנחלות ילמדו התלמידים ביתר פירוט בכיתה ז'. אז גם יוכלו להפיק את המירב מלימוד פרקים אלו, כמו גם מהלימוד החוזר של הספר לאחר השלמת לימוד ספרי במדבר ודברים. בלימוד בכיתה ג' נקדיש זמן רב יותר לעיסוק בנחת באירועי הכניסה לארץ, בדמותו של יהושע, ובמשמעויות הנלמדות מהם.

נתאר כאן את המסגרת הסיפורית: בשל זקנת יהושע ציווה עליו הקב"ה (פרק יג) להקדים ולחלק את הארץ לשבטים, לפני מותו. באופן זה הוטל על בני ישראל להשלים את מלאכת ירושת הארץ באופן שבטי – כל שבט יצא ויירש את נחלתו: כיבוש מקומות שנשארו ביד אויב במקרה הצורך, והתיישבות בנחלה. יהושע החל לחלק את חבלי הארץ בגורלות. שבט יהודה יצא ראשון להוריש את נחלתו, ואף כבש ערים חזקות כחברון וקרית ספר (פרקים יד-טו). אחריהם יצאו בני יוסף וגם הם ירשו את חלקם (פרקים טז-יז). אז עבר המשכן לשילה. שאר שבטי ישראל התרפו מלרשת את נחלתם ועל כן נדרשו גערה וזירוז של יהושע אשר ציווה על נציגים משבעת השבטים הנותרים לצאת ולכתוב את גבולות הארץ על מנת להנחיל גם להם את חלקם (פרקים יח-יט).

לאחר השלמת חלוקת הארץ לשבטים הובדלו ערי המקלט (פרק כ) וערי הלויים (פרק כא). בתוך התיאור הסיפורי של חלוקת נחלות הארץ לשבטים נציג כמובן את מפת ארץ ישראל ונצביע על האיזור של כל שבט ושבט. יש חשיבות לקשור בין הארץ בה אנו חיים לבין מקומות מהתנ"ך, אלא שיש לעשות זאת בצורה מעניינת ובמידה התואמת את היכולת של התלמידים, ולא להעמיס עליהם פרטים (מה שעלול להשיג את ההפך). באתר מוצע משחק אינטראקטיבי לנושא נחלות השבטים.

ההוראה

עוד לפני שנצלול לספר יהושע, נזכיר את ארבעת הכללים החשובים לנו בהוראת תנ"ך

- קריאה מדוייקת ומוטעמת, לימוד מתוך הפסוקים ובצמוד למילים.
- הכרות וידיעה של כל הנושאים המרכזיים בספר
- הדגשת ערכים ומידות בתורה וקישור לעולמו של התלמיד
- התייחסות לעולם הרגשות והחוויה המתאים לגיל הצעיר.

בהוראת ספר יהושע נשים דגש על כמה מרכיבים החוזרים לאורך הספר:

- א. **ארץ ישראל** – סוף סוף אנחנו בארץ ויש לכך משמעויות רבות. זוהי הזדמנות ראשונה וחשובה לעסוק במפת הארץ, ולחבר בין הארץ בה אנו גרים ובין התנ"ך אותו אנו לומדים.
- ב. **המעבר מהחיים במדבר להתיישבות בארץ** – המעבר מן החיים במדבר אל החיים בארץ ישראל כרוך במעבר מחיי נס לחיים טבעיים יותר: התיישבות, חקלאות, מלחמה ועוד.
- ג. **יהושע כמנהיג** – דמותו של יהושע משמעותית ביותר בספר יהושע וחשוב להקדישלה מקום. מנהיגים נוספים מופיעים בספר בהופעה קצרה אך משמעותית: כלב ואלעזר.
- ד. **חידוש או המשכיות** - ספר יהושע הוא ספר של התחלה חדשה, אך הוא כולל גם המשכיות. כיצד ממשיך יהושע את דרכו של משה, מה נוכל ללמוד מכך?

ארבעת הסוגיות הללו ילווה אותנו בהוראת ספר יהושע וסייעו לנו להכיר את האירועים, לפגוש את הדמויות ולחבר בין הלימוד לחיים שלנו.

השימוש במפה:

כדאי שתהיה בכתה מפה. במפה נציין לאורך השנה מקומות, עם התקדמות הלימוד. בראשית השנה נסמן במפה באופן מודגש את המקום בו נמצא בית הספר, כך שהילדים יוכלו 'לצאת' ממנו כל פעם אל המסע בעקבות יהושע.

מקומות שנסמן לאורך הדרך:

ערבות מואב – מקום מעבר הירדן – הגלגל – יריחו – העי - שכם והר עיבל – גבעון – עמק איילון – חצור – חברון – שכם: מקום קבורתו של יהושע.

ר' גם במסמך המיומנויות - [שימוש במפת ארץ ישראל](#)

הצעה לתכנית לימודים ספר יהושע

מס' שיעורים	נושא ופרק	
1	הקדמה	מעבר הירדן (א-ה) 9-10 שיעורים
4	ההכנות למעבר הירדן (א-ב)	
2	מעבר הירדן והזכרון לדורות (ג-ד)	
2	תום ימי המדבר – שביתת המן והפסח (ה)	
2	מלחמת יריחו (ו)	מלחמות כיבוש הארץ (ו-יב) 13 שיעורים
4	מלחמת העי ומעשה עכן (ז-ח)	
2	הגבעונים (ט)	
3	מלחמת מלכי הדרום (י)	
2	מלחמת מלכי הצפון (יא)	
2-3	נחלות השבטים בארץ כנען (יג-יט)	פרקי הנחלות (יג-כב) 4-5 שיעורים
1	ערי מקלט (כ)	
1	ערי הלויים (כא)	
2	נחלת שנים וחצי השבטים, המזבח בעבר הירדן (כב)	שנים וחצי השבטים (2)
2	הנאום הראשון, הצוואה (כג)	מות יהושע (כג-כד) 6 שיעורים
2	הנאום השני, הברית (כד)	
1	מות יהושע (כד)	
1	סיום וחזרה	
35 שיעורים		סה"כ:

יחידות ההוראה באתר:

באתר ישנן יחידות הצעות הוראה לכל פרקי הספר. מבנה יחידות ההוראה המוצעות באתר הוא קבוע. יחידות ההוראה הינן הצעה, וכל מורה יוכל להשתמש בהן על פי הבנתו והיכרותו את הכיתה. נשמח מאד אם מורים יציעו הצעות הוראה אחרות, ורעיונות נוספים להוראה ולהפעלה. אנא שלחו לכתובת דוא"ל:

Yesodi.tanach@gmail.com

להלן הסימונים ביחידות:

	פתיחה
	עין בפסוקים
	הצעות להמחשה ולהפעלה
	פרשנות מסייעת - למורה
	שימוש במפה
	מסרים והפנמה
	סיכום